

Föreningen för Västgötalitteratur

Meddelande

År 2018

NR 3

2018-08-30

Vue af Götheborg

Denna akvarellerade konturetsning, tillkommen som minne av Elias Martins besök i Göteborg 1787, har mästaren sannolikt utfört i samarbete med sin elev Martin Rudolf Heland. På grund av sitt stora konstnärliga och topografiska värde hör den till de bäst kända och mest omtyckta bilderna av staden.

Från sin utsiktspunkt i ett hörn av Södra och Östra Hamngatornas korsning har konstnären en söckendag vänt blicken mot ett parti som ännu idag räknas som ett av Göteborgs allra vackraste, nämligen Stora Hamnkanalen, Stora Torget samt Norra Hamngatans hus och Tyska kyrkan. Kring torget, sedan grundläggningen icke endast administrativt centrum utan även skådeplats för marknader, militärparader och publika fester, reser sig en rad framträdande byggnader. Nicodemus Tessin d. ä:s rådhus till vänster, stadens tredje i ordningen, färdigt 1672, stöter sedan 1761 mot det då uppförda kommendantshuset, med

utsikt mot en andra militär byggnad, högvakten, som i sin tur delvis skymmer stadshuset. Torgsidan avslutas med "stadens källare", inrymd i framlidne landshövdingen Johan von Kaulbars' hus. Näst intill detta residerade en annan dignitär, den rike köpmansfursten John Hall d. ä., bekant bl. a. för sitt påkostade lantliga lilla chateau Gunnebo och sin olycklige son John Hall d. y., om vars tragiska slut i fattigdom Sophie Elkan skrivit en romantiserad skildring, som bär hans namn.

Under Lejonbrons valv stakas en lastad båt fram mot Järnvägen längst till höger, där järnet före utskjoppning vägdes och kontrollerades. Mitt bland husen vid Norra Hamngatan lyfter Tyska kyrkan, återuppbyggd efter en eldsvåda 1747, sin ädelt formade spira mot skyn, ett verk av C. F. Adelcrantz.

Texten och teckningen ovan återfinns i Allhems utgivna bok Göteborg, 1952.

Föreningen för Västgötalitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 0511-165 40
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
Epost: sven-olof.ask@tele2.se
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Skara. 0510-48 52 15
jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr. Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@gotene.se

Skattnästare: Sven-Olof Ask, Skara. 0511-165 40
sven-olof.ask@tele2.se

Anne Andersson, Vårgårda, 0322-62 47 13
anne.andersson@telia.com

Ritwa Herjulfsson, Göteborg. 0762-11 40 31
ritwa@herjulfsson.se

Niklas Krantz, Göteborg. 0762-68 30 04
b2_gods@hotmail.com

Tim Schröder, Larv. 0709-28 52 28
antikvariat@timschroeder.se

Christina Ström, Skarstad. 0512-205 19
vatteljuset@telia.com

Clary Winberg, Trollhättan. 0520-748 19
clary.winberg@gmail.com

Årsavgift 2018: Enskilda medlemmar 100 kr,
Åkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och december. Författare ansvarar för innehållet i egna artiklar.

Redaktör och ansv. utgivare: Johnny Hagberg

Välkomna att skriva

Författande är lustfyllt. Skapar ibland lite extra vända, men när resultatet presenteras – ger det mersmak till fler stunder med pennan eller tangenterna som verktyg, och läsglädje andra till del;

Så här skriver Eric Wennaesius, poet, år 1684 (här med förhoppning om hans tillåtelse till lite fritt moderniserad text):

”Att man nu intet må omtala vad besvär den får hava som diktar och skriver böcker. Vilket hur svårt det än kan vara, man dock gärna medtager då det annars kan uppstå bryderi om detta under tiden. Ty ofta fruktar man för och likaväl i själva verket befarar att ens arbete blir av ”Lastaretanden” tuggat, och fastän vidare än man tänkt draget där än det en gång har hunnit komma i dagsljuset. Eller också får man se, att det skall blivande liggandes ibland andra makulaturer, till det man många nattvakor, flit, arbete och annan kostnad därpå använt har, då man varken själv kan ha medel att vidare kosta därpå eller finna någon som därom vill låta sig vårda. ...

Såsom man vet exempel på många nyttiga och härliga böcker och skrifter, större och smärre, både i andliga och världsliga saker, såväl i forna tider som närvarande dag utarbetade och till tryck färdiggjort – ligga i månevrå (i skräpkammare), sönderslitna, utmultne, av mal uppätta och omsider fördärvade. ...

Många sköna skrifter kunna och finnas tryckta, men få icke desto mindre ligga i frid i valven varöver andra hopstaplade.”

Inledande ord av Eric Wennaesius, poet, till en översättning av Josua Stegmann, Christus Agonizans. Stockholm, 1684.

Sensmoralen – slå dig och plocka fram de artiklar du har eller författa nytt – artiklar också till andras läslust och glädje, – sänd in dem till föreningen för Västgötalitteratur, – till förenings Meddelande och Medlemsutgåva till jul.

Tack på förhand för ditt bidrag!

Ha en härlig sensommar!

Styrelsen för Västgötalitteratur

Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

Christer Almquist, Lidköping
Marianne Björkman Carlsson, Skärholmen
Carl T. & Martha Ek, Göteborg
Eva-Maria Gelotte, Älmestad
Håkan Håkansson, Vårgårda
Ture Johansson, Huskvarna
Christina Nilsson, Hangelösa
Tommy Vallenros, Falköping
Ann Wågman, Hånger
Christina Örneha Almquist, Lidköping

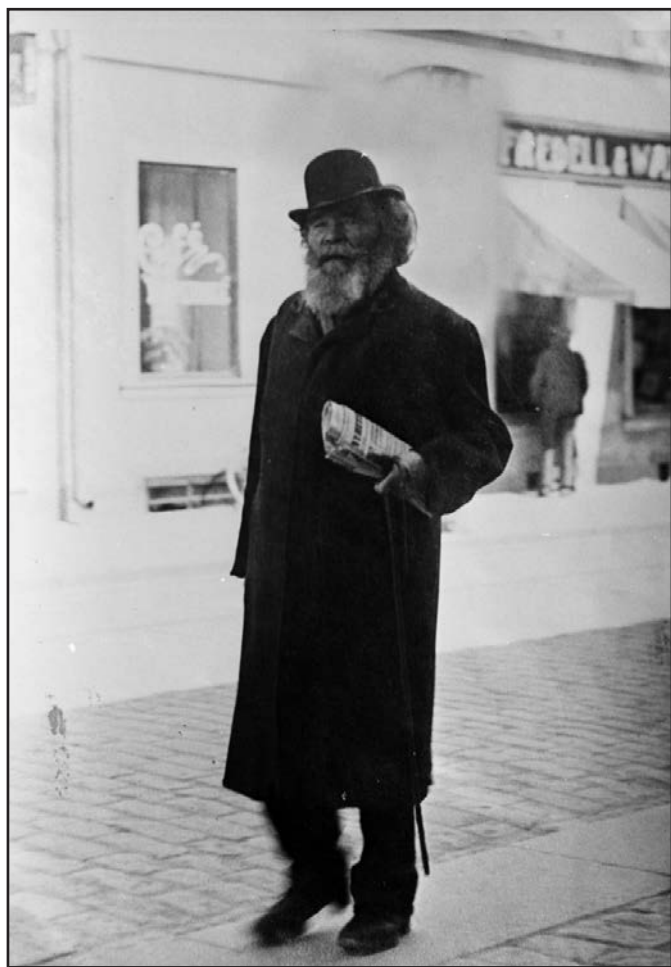
Notera gärna följande bokauktionsdagar
13 oktober och 17 november.

Mer om auktionerna kommer i Meddelandet
som utkommer i augusti.

Öppet : kl. 11-17 året runt samt extraöppet i juli
eller efter överenskommelse
Tfn 0515-40940, 40773

100 år sedan Herman Baumbach tog sin examen

Den 7 maj 1931 avled västgöten Herman Baumbach i Uppsala. Namnet Baumbach kanske inte säger något för dagens Uppsalastudenter men för några decennier tillbaka väckte hans namn ett muntert igenkännande. Han var nämligen den student som genom tiderna tillbringat flest terminer i lärdomsstaden. Hela 84 terminer blev det innan den gamle överliggaren kom till skott och avlade sin examen.

Herman Baumbach föddes i Tengene församling i Skaraborgs län den 30 april 1857. Föräldrar var pastorsadjunkten Anders Baumbach och Sofia Wilhelmina Westermarck, dotter av prosten Olof Westermarck i Tengene. Det var också hos svärfadern som Anders B. var adjunkt när sonen Herman föddes. Fadern blev senare komminister i Flo församling 1860 där Herman kom att växa upp.

Vid Högre Allmänna Läroverket i Vänersborg började Herman 1870 och våren 1876 avlade han sin mogenhetsexamen. Samma år i september inskrevs han vid Uppsala universitet. Men det skulle dröja till vårterminen 1910 innan han första gången tenterade. Det var inte på grund av dålig studiebegåvning som det dröjde med examen. Herman var tvärtom en flitig student. Språk var hans gebit. Latin, tyska, franska, engelska, ja till och med holländska studerade han. På engelska sporttermer var han oslagbar.

Snart blev Herman äldst bland studenterna på Västgöta nation. Här var han en daglig gäst. Dagstidningarna ansåg han med ålderns pondus ha rätt att läsa först av alla vilket resulterade i att han helt sonika satte sig på tidningsbunten eller tog med sig alla ut på gårdsdasset. Yngre studenter fick finna sig i att vänta på sin tur. Här på nationen lästes även *Nordisk Familjebok* från pärm till pärm. Han var kritisk till dem som hastade sig igenom en examen. Studierna skulle göras grundligt. Och grundligt blev det för den gode Herman Baumbach som först 1918 ansåg sig mogen att avlägga filosofie kandidatexamen i latin, tyska och engelska. Han fick stora A i samtliga ämnen.

Varför dröjde han då så länge med sin examen? Först av allt berodde det säkert på att han ansåg sig ha akademisk frihet att studera så länge han själv fann det för gott. Därtill kommer att han var tämligen ekonomiskt oberoende. Genom arv kunde han leva – om än sparsamt – på eget kapital. När han 1931 dog hade han en förmögenhet på 48 311 kronor och 55 öre. Han förde noga anteckningar om inkomster och utgifter. Nu gick också att leva tämligen sparsamt vid denna tid i Uppsala: ett rum kostade inte mer än 50–75 kronor per termin och tre mål mat kunde man få för 30 kronor i månaden. Herman var inte sen till att passa på när tillfälle bjöds till traktering vilket resulterade i att han blev avstängd på ett flertal matställen.

Allt efter som åren går blir Herman mer och mer udda. Han gick klädd i gamla slitna kläder, rocken var grönskimrande, galoscherna kippade, skägg och hår var ovårdat. Han klippte sig inte mer än en gång per år.

1909 reste Herman till Stockholm för att se storstrejken. Efter denna resa lämnade han inte Uppsala mer utom för sin årliga resa till Grindstugan som då låg i stadens utkant.

Herman Baumbach var mycket ovillig att låta sig fotograferas. I Västgöta nations matrikel är han utan foto. Ändå lyckades en annan överliggare, Gustaf Wallenius, fotografera Herman vid en av hans dagliga promenader. På fotot ser man en ilsken Hermans vars käpp höjs till anfall.

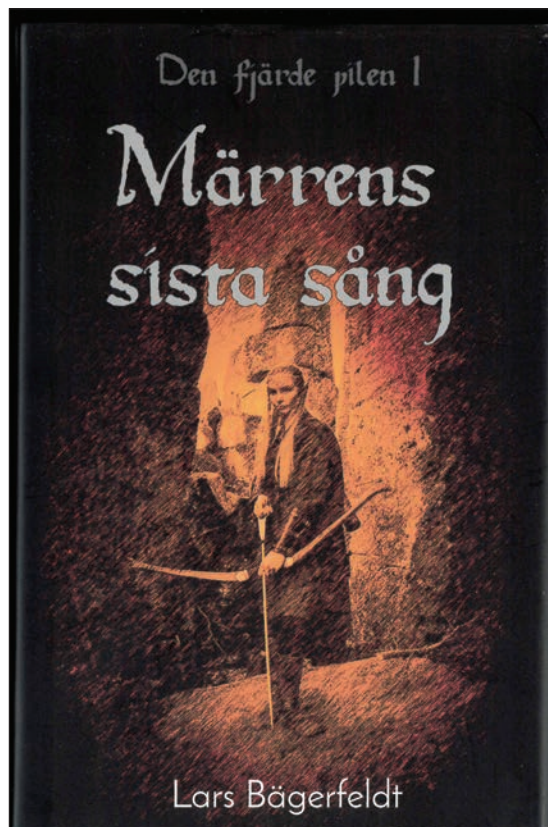

Fotot insändes till en Stockholmstidning i samband med Hermans examen. Baumbach blev så ilsken för detta tilltag att han yrkade på att Wallenius skulle bestraffas med kuratorsvarning! Herman menade att Wallenius skulle fått denna ”om Hedenius varit kvar”. Israel Hedenius hade varit kurator ett år på 1890-talet!

När Herman Baumbach avled 1931 var han känd av 55 studentångångar. Den främste bland överliggarna var han onekligen men kanske var det ytterst brist på självförtroende som gjorde att han aldrig praktiserade de väldiga kunskaper han under alla dessa år hade förvärvat. Som sig bör vilar den gamle västgötastudenten i Västgöta nationsgrav på Uppsala gamla kyrkogård. Han är en av de sista som fått sitt vilorum där.

Johnny Hagberg

Den fjärde pilen, del 1 av 3. Märrens sista sång.

För 23 år sedan påbörjades ett ovanligt projekt. Efter flera böcker om Falbygdsens forntid och främst dess gånggrifter samt om Svea rikes vagg, tröttnade jag på vetenskapliga analyser eftersom man aldrig nådde fram till människorna. Då började jag skriva på en berättelse om en ung hjälte som var trött och utsliten. Självklart hämtades idéer från Västergötlands forntid och dess fantastiska landskap. Sedan återstod bara en trovärdig konflikt som drev hela handlingen framåt, vilken utgick från dåtidens möjligheter och begränsningar, men inte minst deras tänkesätt.

När jag insåg vad den skulle handla om vävdes händelser ihop till en helhet som till slut påminde om vanliga sagor och äventyr. Men något fattades. Främst en duktig författare. Att jag hade skrivit vetenskapliga böcker hjälpte inte. Inte heller att storyn växte till flera hundra sidor. Först när jag blev refuserad och mina provläsare avbröt läsandet i första kapitlet kom insikten att det inte var så lätt. Då ströks halva texten medan nytt tillkom, vilket upprepades några gånger.

Ihop med en lektör och en korrekturläsare började jag förstå brister och möjligheter. Mitt eget knogande med texten blev slutligen lika omfattande som mina karaktärs kampande med sina häftiga konflikter. När alla tips och råd sjunkit in i texten, återstod skarpa och ytterst kritiska genomläsningar varefter jag blev nöjd, i likhet med mina senaste provläsare. Nu blev det en berättelse som både påminde om Västergötlands forntid och som var läsbar.

Nu efteråt undrar jag om genren verkligen är fantasy, för det förekommer varken drakar, förskräckliga trollkarlar eller alver. Inte ens troll och jättar. Här finns nästan bara skrock och sådana andliga föreställningar som vore att förvänta under forntiden. Så det kanske snarare är fiction i en miljö med starka historiska drag.

Lars Bägerfeldt

Dagbok från UD

Bo Theutenberg är född 1942 i Trollhättan och är juris professor em. Han har haft en lång verksamhet inom UD som ambassadör och UD:s Folkrättsakkunnige mellan 1976-1987. Under sin tid i UD förde han kontinuerligt dagbok. Dessa anteckningar ligger till grund för Dagbok från UD. Materialet i böckerna innehåller mycket dramatiska berättelser kring regering och försvar. Av fem planerade volymer är nu fyra utgivna och kan beställas genom www.theutenberg.wordpress.com

Främste vikingahövdingen på stenbild i Främmestad

RÖVARHÖVDING. Skoglar-Toste var nog sin tids främste viking. Här ses han på Vistestenen i Främmestad.

Han vänder bokstavligen ett stenhårt ansikte mot betraktaren, och det med all rätt. Skoglar-Toste var kanske vår mest framgångsrike viking. Anfader till rader av kungar och drottningar vars ättlingar i något fall regerar än. Men också en krigsförbrytare med mängder av mord och plundringar på sitt samvete, om vi betraktar honom med dagens ögon.

Skoglar-Toste återfinns på den minnessten konstnären Byson, Bertil Y Svensson, huggit och placerat framför Främmestads kyrka. Där finns även hans mer kända dotter Sigríð Storråda, men pappa Toste är minst lika intressant. ”Han ensam var mäktigast och mest lysande av alla där i landet som inte bar furstenamn, han var den störste krigare och låg länge i härnad”, skriver Snorre om Skoglar-Toste och i det här fallet är han kanske att lita på.

Engelskt blodbad

Skoglar-Toste skall ha lett sveahären vid den första plundringen av England, första gälden. Vid Maldon i Essex mötte han och svenskarna (som säkert i stor utsträckning var danskar och norrmän) engelsmännen ledda av East Anglias jarl Beorhtnot, vilken övermodigt lät vikingarna inta en strategiskt viktig position sedan han släppt dem över en väg. Resultatet kunde bara bli ett – ett blodbad på engelsmännen. Bland de stupade märktes jarl Beorhtnot. Om detta slag finns en berömd anglosaxisk hjältedikt, och dagens så berömda sagoskrivare, Tolkien (han med sagorna om ringen, tornen och annat) har skrivit en epilög till denna dikt. Slutet blev att den engelske kungen Aethelred tvangs köpa sig fred för 10 000 pund, vilket var en enorm summa på den tiden. Detta skall ha ägt rum år 991, och härjningarna fortsatte med bland andra danakungen Sven Tveskägg och norske kungen Olav Tryggvasson inblandade. Skoglar-Toste hade dessutom en norsk småkung vid namn Harald Grenske som kamrat i striderna.

Brändes inne

De namnen kan ju vara värda att lägga på minnet om vi låter blicken glida vidare över stenen där även Tostes dotter Sigríð finns avbildad. Just pappas stridskamrat Harald Grenske friade till Sigríð som blev så förtretad att hon lät bränna inne honom. Och efter att ha blivit osams med Olav Tryggvasson i samband med ett annat frieri gifte sig Sigríð istället med danske kungen Sven och eggade honom att slå ihjäl den förtretlige Olav. Medge att det inte kan ha varit långtråkigt i vikingatida högreståndskretsar. Skoglar-Toste har verkligen funnits, det verkar historikerna märkligt nog överens om. I Uppland finns en runsten som berättar om en Ulf som tog tre gälder i England. Första gången med Toste, andra gången med Torkel (Torkel Höge av Jomsborg) och tredje gången med Knut (Tostes dotterson Knut den store). Enligt Åke Ohlmarks finns i Uppland även en sten som skall ha rests av den åldrande Toste över sig själv, ”Englandsfararen, kungens morbror.” Kungen vid den här tiden hette ju Olof Skötkonung, men till honom var Toste förstås morfar, inte morbror som Ohlmarks får det till.

LIVSFÄRLIG. Tostes livsfarliga dotter Sigríð Storråda seglar vidare som vikingaskepp på Vänern.

Enormt förmögen

Hur som helst skaffade sig Toste under många år i viking en enorm förmögenhet, inte minst ägde han stora landområden i Västergötland. Enligt vissa skall han huvudsakligen ha bott på Aranäs – en föregångare till romanhjälten Arn Magnusson alltså – men enligt andra, däribland Främmestadsbor vad jag förstår, höll han gärna till på blivande Främmestads egendom. Därav bilderna av Skoglar plus dottern Sigríð och dottersondottern Astrid, drottning av Norge, på stenen utanför kyrkan.

Idag har vi väl inga högre tankar om män som med vapen i hand tvingar till sig stora skatter och slår ihjäl alla som kommer med invändningar. Vikingatiden däremot ansåg att detta var ett i högsta grad hederligt arbete, de flesta vikingar vi känner till blev berömda på detta sätt. Fast få om någon var så framgångsrik som Skoglar-Toste.

Visserligen bar han inte, enligt Snorre, furstenamn, men Skoglar-Toste blev ju anfader till rader av furstar och furstinnor, så han kunde ju på den punkten också känna sig nöjd.

Hans Menzing

Den siste greven av Wasaborg

År 1748 avled på Kungslena översteboställe den siste greven av Wasaborg. Hans namn var Anton Adolf af Wasaborg och han var sonsons son till konung Gustaf II Adolf och Margareta Slots (Cabeliau). De fick en son 1616 som bar namnet Gustaf Gustafsson. Han adlades 1637 som greve med namnet *af Wasaborg* (grevlig n: o 6) 1646. Han ingick 1633 i svensk krigstjänst, utmärkte sig för tapperhet och utnämndes till överste för ett livländskt kavalleriregemente. Han var guvernör i Estland, riksråd och avled 1653.

En av hans söner var Gustaf Adolf af Wasaborg född 1653, Överstelöjtnant i hannoveransk tjänst och avled 1732. Det var denne som var far till Anton Adolf som föddes 1689. Anton Adolf började sin militära karriär som ryttmästare vid Västgöta kavalleriregemente 1716, major vid Södermanlands regemente 1719, överste 1744 vid Skaraborgs regemente och generalmajor i armén samma år. Han deltog i fälttåget i Norge 1718 och sårades vid Fredrikshalls belägring. Han deltog i finska kriget i början av 1740-talet och blev här tillfångatagen av ryssarna och fördes till S:t Petersburg. Hans fångenskap lär inte ha varit lika hård som för många andra av de svenska fångarna. Vid sin frigivning, efter freden i Åbo 1743, fick han av kejsarinnan Elisabet ta emot hennes guldvärja som hon haft sedan trontillträdet och som också han kom att bära resten av sitt liv. Han är begravd i Sparreska familjegraven i Hjälstads kyrka med sin andra fru (1728), friherrinnan Anna Christina Sparre (1683-1759). Hon var dotter till kammarherren, friherre Carl Sparre och Beata Elisabet Falkenberg af Trystorp. Det var fideikommissarien Carl Sparre som bekostade utbyggnaden av Hjälstads kyrka 1689 som församlingens patronus då också gravrum tillreddes under kyrkans kor. Anton Adolf var tidigare gift (1720) med grevinnan Catharina Oxenstierna af Korsholm och Wasa (1684-1722). I detta äktenskap föddes två barn som dog tidigt.

Förmodligen är väl Anton Adolf af Wasaborg den ende kungaättlingen som ligger begravd i en kyrka i Västergötland?

Johnny Hagberg

Ytterligare karikatyrteckningar av Gunnar Wennerberg

I min artikel i förra numret av Meddelande för Föreningen för Västgötalitteratur återgavs teckningen av gamle borgmästaren Arvidsson i Lidköping som är utförd av Gunnar Wennerberg någon gång på 1840-talet enligt datering på bladet.

Artikeln har föranlett några läsare att höra av sig med fler teckningar av Wennerberg. Anders Brogren skriver om en teckning av en släkting, Herman Rezelius, av Wennerberg och Harald Bohlin tipsar om teckningar i Uppsala universitetsbibliotek. För en skribent är det med stor glädje som man noterar att artikeln blivit läst (åtminstone av två) och att det blir en reaktion. Här följer teckningarna i Uppsalabibliotekets samlingar.

Johnny Hagberg

**Porträtt av
Gunnar Wennerberg**

Min farmors far, hovrättsrådet Herman Rezelius (1826–1883) var en skicklig tecknare. Som student i Uppsala blev han god vän med Gunnar Wennerberg, då ledare för Allmänna sången. Enligt muntlig tradition ska de tillsammans ha sjungit ur Gluntarne.

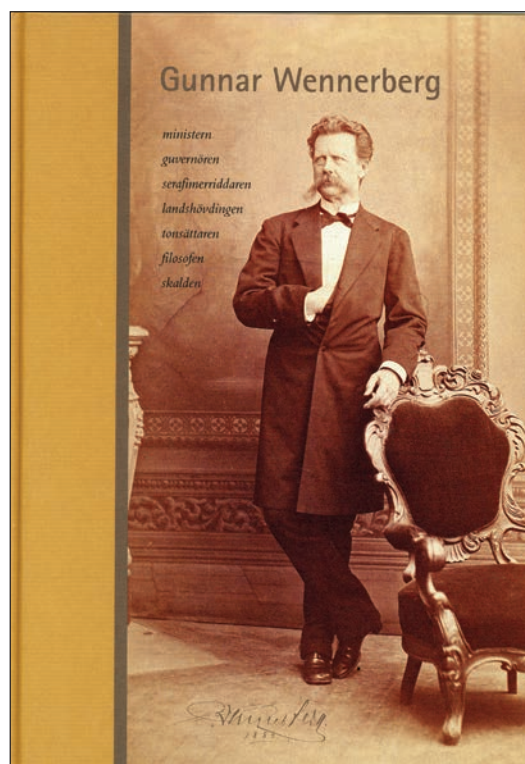
Rezelius tecknade två stycken så gott som identiska porträtt av sin gode vän Wennerberg. Det ena finns på Västgöta nation i Uppsala och pryder även omslaget på boken *Gunnar Wennerberg*

som musiker av Gunnar Jeanson (1929). Det andra porträttet överlämnade jag till en av våra söner då han och hans maka firade bröllopsfest på Eklundshof i Uppsala, platsen där Wennerberg skrev *Här är gudagott att vara*. Samtidigt överlämnade jag också Rezelius exemplar av *Gluntarne* i originalupplaga från 1850 (ett band med noter samt ett band med texter).

Rezelius och Wennerberg kom senare att konkurrera om en plats i styrelsen för Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen. Vid styrelsevalet den 5 maj 1868 fick Rezelius 7 röster medan "Expeditions-sekreteraren Wennerberg" fick 2 röster. Wennerberg blev dock invald vid ett senare tillfälle.

Herman Rezelius far, expeditionssekreteraren Carl Johan Rezelius (1790–1873), var född i kaplanbostället Toltan i Broddetorp. Hans fader, Johan Rezelius (1739–1828), blev senare kyrkoherde i Vilske-Kleva. Namnet Rezelius tog denne efter sin hemby Resville i Norra Härene.

Anders Brogren

Boken om Wennerberg åter i lager

2001 utgav sällskapet boken om Gunnar Wennerberg. Det var då 100 år sedan han avled på Läckö Kungsgård. Boken tog snabbt slut. Nu finns den åter i lager då det kommit fram en kartong i samband med lagerinventering. Boken omfattar 156 sidor och är rikt ill.

Pris 150 kr och kan beställas genom Johnny Hagberg

Antikvariat Asken

25.000 böcker i butik

10.000 böcker på www.bokborsen.se

Stockholmsvägen 30, Mariestad

0501-14373, 0739-446013

Öppet fre 14-18.

Knekten Anders Samsson, 1770 -1836

It's a long way to Hangelösa

Knekten Samsson gick från Ryssland hem till sitt torp

It's a long way to Tipperary, var en populär soldatvisa under andra världskriget. Soldaten Anders Samsson från Hangelösa kunde diktat sin egen visa på samma tema, om han haft kraft och lust, när han vandrade den långa vägen, från ett krigsfängeläger i Ryssland hem till sitt knektatorp i Hangelösa efter 1808-1809 års krig. Sveriges historia kan med fog sägas vara våra krigarkungars och fältherrars egen historia, där det vanliga fotfolket glömts bort eller negligerats av historikerna. Ett faktum som bland andra Vilhelm Moberg varit starkt kritisk mot. I sina två böcker *Min svenska historia* lyfter han fram de vanliga människorna som till exempel kvinnorna och de äldre männen som under svåra umbäranden fick sköta om gårdens sysslor. En kamp för överlevnad som bland andra knekten Samssons hustru Annika hemma i Hangelösa fick uppleva när maken var kommenderad att kämpa i det så kallade försvarskriget borta i Finland.

Även under de korta tiderna av fred var livet nog så strävsamt för dessa soldathustrur, när de skulle så och skörda när deras män var på sina årliga regementsmöten. Hjälpen från kanske ogina rotebönder var inte alltid den bästa, när dessa skulle fullfölja sina skyldigheter.

Problemet med att kontrollera om den muntliga traditionen stämmer när det gäller Anders Samssons upplevelser i kriget och fångenskapen i Ryssland och hans långa vandring hem, är att han inte finns med i soldatregistret. Han finns dock registrerad i husförhörlängden, som soldat på knektatorpet Haga, i folkmun kallat Mårtabacken, som tillhörde Öredals rote. Det framgår också att han är född 1770 i Millesvik på Vänersnäs och att han blev gratialist (pensionär) 1836, då han togs in på fattigtugan, där han avled samma år. Gratialist är för övrigt ytterligare ett bevis för att han varit soldat.

Det ryska kriget inleddes i februari 1808 då den ryska armén på 24 000 man ryckte in i Finland, som då tillhörde Sverige. Den svenska fälttågsplanen var att den svenske överbefälhavaren Wilhelm Mauritz Klingspor, skulle retirera med sina 12 000 man till Österbotten och där invänta förstärkningar från Sverige. Ett löfte

som kung Gustav IV Adolf dock inte kunde uppfylla. Samtidigt skulle fästningen Sveaborg hållas för att binda de ryska trupperna i södra Finland. Sveaborg kapitulerade i maj med sina 7 000 man, utan att fästningen var skadad, och det var här i närheten som Anders Samsson blev tillfångatagen.

Den muntliga traditionen som även är nedtecknad i "Hangelösa-pärmen" av hembygdsforskaren Helfrid Jansson, Skeby, berättar att Samssons kompani var på reträtt, vilket stämmer med fälttågsplanen. Kompaniet hade rastat bakom en ladugård för att äta, och när de brutit upp upptäcktes att de hade glömt kvar en smörkagge på rastplatsen. Med tanke på de dåligt utrustade svenskarna där mat inte var en självklarhet varje dag, så kunde det blivit en hungrig glömska. Samsson fick uppdraget att springa tillbaka och hämta den med orden: "Du är kvick i benen Samsson, spring tillbaka och hämta den, vi tar hand om din ränsel och ditt gevär." När Samsson fått tag i kaggen, kom en kosack framridande från ladugårdens andra sida, där denne tog sin värja och skar av hans bantlär (axelgehäng för sabel, kruthorn m m). Kosacken pekade sedan med värjan och kommenderade "marscher, marscher". Vart Samsson fördes i fångenskap inne i Ryssland är okänt.

Det sägs att i hans utrustning ingick en lömmeflaska vackert ornamenterad med svenska vapnet och en kunglig krona på ena sidan och en klase vindruvor på andra sidan. En dyrgrip som han fick behålla i fångenskapen och som han också hade med sig hem. Lömmeflaskan användes till att ha brännvin i och rymde cirka en halv liter.

När Samsson tillfångatogs hade han en annan knekt med sig, Apollo från Källby, som dock klarade sig ifrån att bli tagen. Apollo som var från Nordskog i Källby, platsen kallas fortfarande för "Apollomarken", fick uppdraget när kriget var slut att meddela Samssons anhöriga om hans fångenskap. Efteråt ska han ha yttrat: "Det var det värsta jag varit med om." Det ska också nämnas att Apollos hus som byggdes i början av 1800-talet fortfarande är bebott.

Vilka strapatser och umbäranden som Samsson fick utstå under kriget och i fånglägret, kan vi bara spekulera i. Hunger och kyla där särskilt skötsel av de sårade och sjuka var under all kritik,

med urusla kvarter, där en kärve halm att ligga på var en stilla nåd att bedja om – Med andra ord långt ifrån Runebergs lyriska beskrivningar av kriget i Fänriks Ståls sägner.

Att efter frigivningen få göra den långa vandringen hem genom ett sargat och utfattigt land, trotsar säkert det mesta. Frågan när det gäller denna muntliga tradition är hur nära sanningen den är? ”Det finns nästan alltid en viss sanning i berättade traditioner, men det kan ha broderats ut eller dragits ifrån”, menade den tv-kände folklivsforskaren Ebbe Schön, vid ett tidigare samtal.

Vi svenskar har ju knappast samma berättartradition som de afrikanska ”griotererna” (minneskonstnärer) som kan sitta i flera dagar i sträck och utan uppehåll berätta om händelser som inträffat långt tillbaka i tiden. Läs A Haleys utmärkta roman Rötter, som också är filmad.

Den senaste i raden av berättare om knekten Samsson är Rolf Werner, Mariestad, före detta Hangelösabo, vars farfars mormor, blev meddelad av Apollo att hennes son hade tagits till fånga.

Enligt traditionen skulle han suttit fängslad i tre år, men detta faller på det faktum att hans hustru enligt husförhörlängden fick ett barn på julafton 1810. Sanningen är troligen den att han frigavs när kriget slutade i september 1809, och då hade han sju månader på sig för att vandra hem, och utföra sina äktenskapliga förpliktelser under mars månad. Knektarna var ju för övrigt kända för att alstra många barn. Ett talesätt säger att de avlossade ett skott när de närmade sig hemmet efter det årliga regementsmötet, för att förvarna hustrun så att hon skulle göra sig redo för det efterlängtnade kärleksmötet.

Samsson var inget undantag när det gällde att uppfylla jorden med nya invånare, med barn i stort sett vartannat år, mellan åren 1802-1824 med ett uppehåll mellan 1806 och 1810. Ett bevis för att han inte var hemma utan låg ute i fält.

Dikten Sveaborg ur Fänrik Ståls sägner, som handlar om fästningen som överlämnades utan strid, och i vars närhet soldaten Samsson, utgjorde en liten bricka i det stora ödesspelet, får avsluta denna berättelse:

”Ej glöms i tidens tid den dag,
då denna sägn blev sann;
då, likt ett dystert tordönsslag,
det säkra bud oss hann,
att landets sista hopp gått ner,
att Sveaborg var svenskt ej mer.”

Matz Nilsson
NLT 2003-12-24

Strövtåg i min hembygd

Glad författare. Det är tack vare barnbarnen Elin och John som boken blev till berättade Seth.

Under många år har jag samlat en del material om min hembygd Närunga Norra som kanske är av värde att bevara. Många av de personer som nämns här har jag själv träffat och jag minns dem med tacksamhet.

Så inleder hembygdsvännen Seth Sjöblom i Häradsvad i Närunga sin bok Strövtåg i min hembygd. Seth har gjort vad vi alla borde göra, han har skrivit ner mycket om vad han sett och hört. Förordet har barnbarnet Elin Karlsson skrivit. Hon ger en härlig beskrivning av sin morfar. Man kan nästan se hur Seth passar på att berätta för sina barn och barnbarn om människor han mött eller har hört talas om, om var de bodde och gjorde. Han har passat på att berätta när det funnits någon naturlig anknytning som gjort berättelsen levande. Men det är inte bara familjen som fått njuta av Seths berättelser, vi är många som uppskattar att lyssna till honom. Att ge ut en hembygdsbok några veckor efter 90-årsdagen måste vara en gåva.

Seth börjar med en kort presentation av sin hembygd, beskriver sedan gamla torp och backstugor och dess innevånare. Så blir det post- och väg- och järnvägshistoria. Seths mormor har skrivit ner minnen om Peter Smed. Om Älvsborgs lösen och Uppbådsfanan för Närunga kan man också läsa liksom att Närunga på 1920-talet hade en egen blåsorkester några år.

Boken är på 90 sidor och gamla foton gör texten än mer intressant. Man behöver inte ha växt upp i Närunga Norra för att tycka att boken är underhållande. Seth Sjöblom har gett ut den på eget förlag och den finns till salu hemma hos Seth.

Leif Brunnegård

Antikvariat Tranan
Trumpetvägen 8, 514 32 Tranemo
Tel. 0325-768 46

Bert Moberg
Antikvariat

Alltid minst 20.000 böcker i affär och lager.
Sökserve av böcker.
Köper böcker, större boksamlingar
samt gamla svenska bykort.
Korrekt värdering
Österlånggatan 21, Borås • Tel 033-13 02 50
Öppet: månd-fred 13-18

Störst på Västgötlitteratur, Vätternböcker, Göta Kanal och Folke Dahlberg

Antikvariat Wetter, Göran Midman

Tunnbindaregränd 1 A, 544 30 Hjo

goran.midman@hjomail.se

0503-655895, 072-7414209

www.bokborsen.se

Skaraborgskaptenen som önskade bli halshuggen

Dömd till döden för skrift med kritik av Karl XIV Johan.

En lag om tryckfrihet stiftades i Sverige redan 1776 och en sådan anses nu självklar i de flesta länder. Så har det inte alltid varit, bekant från svensk historia är den s k indragningsmakten. Genom den fick kung och regering rätt att dra in utgivningstillståndet för tidningar som ansågs otillbörligt ha kritiserat överheten. Lars Johan Hierta, som grundade Aftonbladet 1830, drabbades hårt av indragningsmakten när hans tidning förbjöds att komma ut. Men Hierta fann på råd, han bytte namn på tidningen, anställde en ny ansvarig utgivare, återupptog utgivningen och kringgick på så sätt lagen. Först kom Det nya Aftonbladet, sedan Det andra Aftonbladet och så fortsatte det. Men när Det tjugondejerde Aftonbladet lämnat tryckpressen kapitulerade Karl XIV Johan och Aftonbladet fick fortsätta att mästra kung och regering och kräva liberala reformer.

För inte så länge sedan firades 200-årsminnet av Lars Johan Hiertas födelse. Hans renoverade och uppsatsade staty i Stockholm har återinvigts av statsminister Göran Persson och Hierta är med all rätt känd och erkänd som en framgångsrik liberal tidningsman och försvarare av det fria ordet. Han var dock inte ensam om detta, en annan tidningsman höll på att råka riktigt illa ut på grund av sin kritik av kungens s k allenastyrande. Han hette Anders Lindeberg och blev dömd till döden på grund av en skrift som ansågs innehålla en s k majestätsförbrytelse och för detta fanns bara ett straff, nämligen döden.

Kapten i Skaraborgs regemente.

Anders Lindeberg hade tjänstgjort som officer i Finska kriget 1809 och också luktat krutrök under kronprins Karl Johans fälttåg i Tyskland och i Norge. Han tillhörde Skaraborgs regemente men ledsnade efter kriget på det fredliga exercerandet och fick avsked med kaptens rang. Han var först en stor beundrare av Karl Johan och försvarade honom länge i tidningsartiklar; för detta fick han i flera år uppbära kunglig pension.

Senare bytte emellertid Lindeberg sida, han övergick till oppositionen och medverkade i Aftonbladet med kritiska synpunkter på det kungliga, konservativa styrelsesättet. Han författade också teaterpjäser och ville starta en egen teater; detta var dock omöjligt därför att Kungliga Teatern slog vakt om sitt privilegium och inte ville veta av konkurrens. Dessutom var de styrande rädda för den samhällskritik som kunde framföras från scenen.

Dömd till döden för majestätsförbrytelse.

När Anders Lindebergs teaterplaner i flera år hindrats av höga vederbörande så rann sinnet på honom. I en pamflett skrev han bl. a att kungen hade sitt teatermonopol för eget vinstintresse. I vredesmod och revolutionärt patos påminde han också om att en svensk kung 1809 störtats från sin tron för att han illa vårdat landets intressen; detta kunde lätt hända igen. Till yttermera visso anmälde han kungen till Justitieombudsmannen för att teatermonopolet innebar olaglig beskattning av allmänheten.

Detta gick nu inte an, kungen blev rasande och Lindeberg åtalades för, som det hette, lasteligt tal mot konungen och majestätsförbrytelse. Det hjälpte inte att Lindeberg påstod att han med sin kritik inte åsyftat kungen personligen utan enbart regeringen.

Rättegången fördes inför Svea hovrätt och Lindeberg hade brett folkligt stöd. När han fördes från häktet till rätten stod tusentals stockholmare med blottade huvuden för att visa sin respekt för den modige oppositionsmannen. Det hjälpte nu inte, Lindeberg

dömdes till döden genom halshuggning och Högsta domstolen fastställde obevekligt hovrättens dom.

Regeringen hade dock inga som helst planer på att förvandla Lindeberg till ett slags martyrför oppositionen. För den skull mildrades av nåd straffet omedelbart till tre års fängelse.

Begär att bli halshuggen.

Men nu inträffade det märkliga – Lindeberg vågrade att ta emot nåd. Hans huvud skulle, förklarade han, bli till större nytta om det föll för bilan än om det satt på hans axlar. Halshuggas det skulle han – det var hans medborgerliga rätt, och den höll han styvt på. Han uttryckte också en önskan om att bli avrättad på sin födelsedag den 18 november. Alla var nu övertygade om att Lindebergs huvud skulle falla på schavotten och många radikaler gladde sig. De skulle få sin martyrför snart helgonförklarad som en tryckfrihetens apostel. En oppositionsman, bokhandlare Pär Götrek, kom rusande in till Lindeberg i fängelset och utropade i hänförelse: – Det är rätt kapten! Ingen nåd, nej låt dem ta huvudet – det gör så gott, så gott!

Regeringen började få allt mera kalla fötter. Hela historien började bli otrevlig och pinsam. Om fången åtminstone hade vett att rymma! Fängelsets dörr lämnades i flera veckor öppen; men nej. Fången satt envist kvar där han satt. Det hjälpte inte ens med skrämseltaktik; fängelseprästen som skickades in i cellen för att ge sken av att bereda den livdömda för döden mottogs med glädje och som en befriare. Inget verkade kunna ändra Lindebergs fasta föresats.

Till slut hittade regeringen en av alla lätt genomskådad utväg; för att fira 24-årsdagen av Karl Johans landstigning i Helsingborg beviljades allmän amnesti för politiska förbrytare, d v s ett beslut skräddarsytt för Lindeberg. Denne fick reda på amnestin under en promenad på fängelsegården på Vaxholms fästning och godkände den naturligtvis inte. Men fängelsets dörrar hade stängts och han förmådde inte beveka fängvaktarna att öppna dem, han var uteläst och tvingades söka sig en annan bostad.

Teaterman.

Efter sin benådning och snöpliga sorti ur fängelset blev Lindeberg en framstående teaterman. Han fick dock inte tillstånd att starta en egen teater, men lät ändå bygga en. Den uppfördes 1842 vid Kungsträdgården och vid invigningen var det stort jubel och festglädje. Lindeberg hyllades av hela den oppositionella Sverige som en segrare. Hans teater kallades Nya Teatern men efter några år med dålig ekonomi inköptes den av staten; den kom då att kallas "Dramatiska teatern" och var nationalscen ända till 1907, då den nya palatslika byggnaden vid Nybroplan uppfördes.

En av Lindebergs beundrare hade 1859 låtit sätta upp hans porträtt på en valvbåge över Nya Teaterns scen. När Dramaten sedan blivit statsegendom, var det en beskäftig hovman som för Karl XV påpekade att där satt ett porträtt av en majestätsförbrytare. Kungen förklarade dock storsint att honom gjorde det detsamma och tillade att gubben gott kunde få sitta kvar.

Tiderna hade ändrats.

Trots de farsartade inslagen i åtalet och domen mot Anders Lindeberg har han haft stor betydelse både för det fria ordet och för svensk teater. Därför är det inte helt rättvist vad Carl Jonas Love Almqvist sa om honom: – Sedan han gick miste om att halshuggas, har han förlorat all betydelse.

Tore Hartung

Var Svearikets vagga en grav på Falbygden?

Äldsta Falköping. På flera ställen inne i Falköping kan man se 5000-åriga gravar, säkert Sveriges märkligaste byggnader på den tiden.

Det finns egentligen inget som tyder på några viktiga strider mellan svear och götar på vikingatiden. Förklaringen är enkel, folket på ostkusten hade mycket mer att hämta på färder österut och struntade i Västergötland medan vi gav oss ut på äventyr västerut tillsammans med norrmän och danskar.

Så de stora striderna mellan svear och götar kom först på 1980-talet, och utspelades i TV, tidningar, böcker och offentliga debatter inför en upphetsad publik. Inte minst här i Västergötland kan man fortfarande höra ekon efter den meningslösa debatten.

Megalitgravar

För egentligen började riksbyggandet nog för drygt 5000 år sedan. Då växte det upp ett stort antal fantastiska gravar på Falbygden, gånggrifterna som idag ofta är halvt raserade och trista, men som nog då var minnesmärken det talades om i stora delar av dagens Sverige. Vad jag vet fanns inget liknande på andra håll vid den här tiden.

Experterna förklarar visserligen att det egentligen inte är så svårt att bygga en gånggrift, om man bara vet hur det skall gå till. Men de underskattar nog problemen. Det låg förstås inte lämpliga stenblock och väntade på de drygt 200 platser på Falbygden där det uppfördes monumentala gravar.

Det måste ha krävts rika och välorganiserade samhällen som hade möjlighet att satsa så mycket tid och kraft på gravar. Det är lite lustigt att tänka sig att de här gånggrifterna byggdes för drygt 5000 år sedan, det vill säga innan man i Egypten började bygga pyramiderna. Fast pyramiderna är ju stiligare, det får även en västgöta erkänna.

Här på Falbygden fanns kanske det första tecknet på ett samhälle där man samarbetade målmedvetet för framtiden, ett samhälle som antydde de riken som skulle komma. Och gravarna restes förstås för att familjerna skulle kunna hålla samman även i döden. De är ju inte till för en enda storman som pyramiderna.

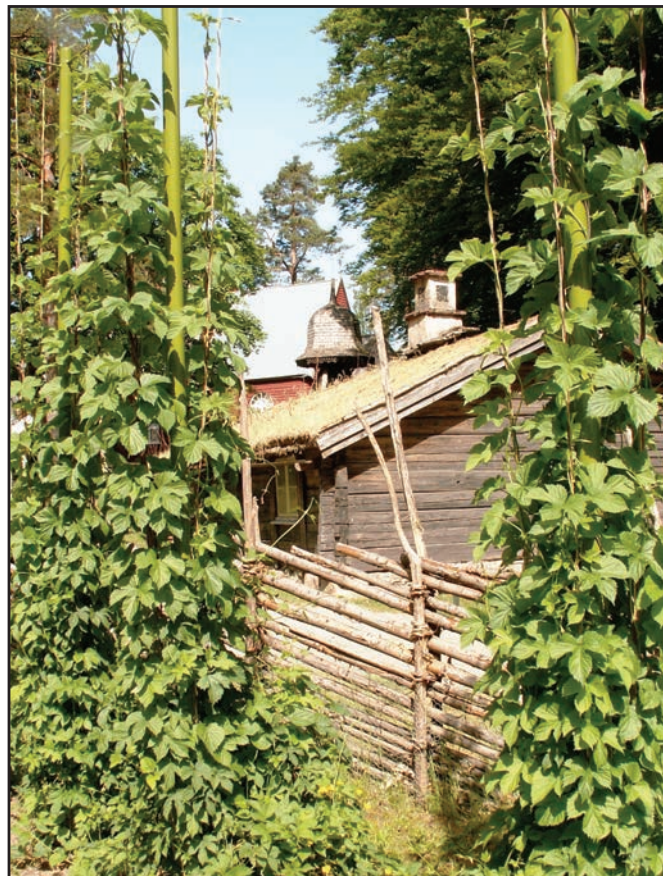
Möte med fäderna

Och gravarna var förstås inte alls så trasiga och trista som idag. De var säkert mycket välansade och kring ingången fanns tydligen en samlingsplats där man vissa bestämda dagar på året möttes för att samtala med fäderna därinne i graven. Man lär rentav hittat bågare som berättar om hur trivsamma dessa träffar var.

Där hölls rikets första gravöl, för det är nog ganska säkert att bågarna innehöll öl. Eller möjligen mjöd, men det är ju nästan samma sak. Det låter lite elakt att beskylla förfäderna för att hålla ölfester vid fädernas gravar, men då såg man det på ett helt an-

nat sätt. Människorna med gånggrifterna hörde till våra första jordbrukare, och det finns forskare som rentav hävdar att ölet spelade stor roll för jordbruket.

Konsten att baka bröd kom ganska sent, så långa resulterade allt slit med sådd och skörd och malning bara i välling och gröt. Inte så roligt, även om det förstås mättade. Via ölet fick man samma näring fast på ett trivsammare sätt. Ölet var dessutom hållbart om det gjordes rätt, och genom uppvärmningen fick man död på de flesta bakterier som fanns i det vanliga vattnet.

Humle. En viktig växt för att tillredd säd skulle stå sig.

Offrade öl

Så förmodligen kände man att man bjöd de döda fäderna på det bästa man hade, för säkert offrades det öl vid ingången till gånggriften till dem som vilade i graven.

Detta låter lite som en tidig Västgötavagga, och det är det förstås på sätt och vis. Märkligt nog byggdes nästan alla svenska gånggrifter på ett litet område här på Falbygden. Resten fanns i Skåne, Halland och Bohuslän, det vill säga områden som länge hörde till daner och norrmän. Plus på Öland som nog stod fritt från fastlandet.

Fast egentligen var det inte gamla västgötar som stod för dessa tekniska och politiska satsningar. Som så ofta handlade det om invandrare som kom till oss med ny kunskap ifråga om teknik, odling, samhällsbyggande och mycket annat. Kanske kom de som så många andra grupper vandrande uppmed Ätrons dalgång och bosatte sig på den bördiga slätten.

Men var de inte västgötar så blev de. Så kanske är den verkliga platsen för ett svenskt rikets födelse att söka bland de många gånggrifterna ute på Falan.

Hans Menzing

På kung Oscars tid - människor och framtidstro vid förra sekelskiftet

Änkefru Emilia Appelbergs salong

Vänersborgs museum bjuder in till en stor utställning "På kung Oscars tid" - en tidsresa till det sena 1800-talet - till den Oscariska tiden. Utställningen fångar glimtar av denna omvälvande tid - såväl nationellt som lokalt. Vi får titta in i änkefrun Emilia Appelbergs salong och arbetarfamiljen Jacobssons spisrum - två hem från samma tid och i samma stad - men ändå så olika.

Utställningen presenterar 11 teman: som **Jubileer** med tre industriutställningar under epoken som representeras av flera minnesmedaljer, affischer, souvenirer och jubileumsmynt. Den sista utställningen var "Hantverks- och slöjdutställningen i Vänersborg 1-15 Februari 1906".

Porslin-design Industritillverkningen av porslin innebar att under epoken fanns det tallrikar, fat och kaffekoppar i de flesta hem. Vackra föremål visas som vaser, kaffekannor och bl.a. en terrin i flintgods ur servisen Parisienne. Denna terrin ingår i den stora servisen för Vänersborgs Stadshus 1869.

Sällskaps- och kulturliv Vid mitten av 1800-talet upplevde Vänersborg något av en glansperiod, ekonomin blomstrade med den ökande sjöfarten. Havre och skogsprodukter fraktades längs Göta och Trollhätte kanal till Göteborg för vidare export till England och övriga Europa. Samtidigt stärktes Vänersborg i sin roll som ämbetsmannastad. Länsstyrelsen, länssjukhuset, Västgöta-Dals regemente växte och i staden lades sätet för landstinget och ett Riksbankskontor öppnade. Ett särskilt Societetssällskap bildades. Sällskapet Par Bricole etablerades 1839 och Frimurarorden öppnade sin loge Råta Vinkeln 1875.

Leksaker Under det sena 1800-talet tillverkas leksaker i massupplagor vid särskilda leksaksindustrier i Tyskland, kring Nürnberg. I montern visas en ångmaskin, ett ånglok, dockor med porslinshuvud och en leksaksspis med kokkärl, gryta och kaffekittel.

Edisons Lefvande Fotografier - De första filmerna Tekniken att framställa rörliga bilder, film, får sitt genombrott under den oscariska tiden. Den första kända inspelningen av film ägde

rum i England 1888. Filmens födelseår brukar man dock ange 1895, året när bröderna Auguste Marie och Louis Jean Lumière, i Paris, anordnade den första filmförelisningen. I Vänersborg hölls den första filmvisningen på Arbetareföreningens lokal (Stora bio) i november 1898.

Hos Fotografen När det första fotografiet togs i Vänersborg, i september 1844, var det en så kallad daguerreotyp där bilden med solens och kemikaliernas hjälp fästes på en försilvrad kopparplåt. Tekniken var dyr och det var få personer som vid denna tid hade råd att besöka de turnerande fotografer som någon om året besökte staden. Under det sena 1800-talet fanns flera fotografer i staden och yrket kom att attrahera såväl kvinnor som män.

Ny teknik Under kung Oscars regenttid introduceras en lång rad nya tekniska innovationer som i grunden kom att förändra samhället, uppfattningen av tid och rum samt kommunikationen mellan människor. Verkstadsindustrin fick sitt genombrott och lantbrukets modernisering tog fart. En av de största innovationerna för Sverige var järnvägen. Till Vänersborg kom järnvägen 1867 då linjen Uddevalla - Vänersborg - Herrljunga öppnades och knöt an till linjen Stockholm - Göteborg.

Valuta, mått och tid kom att ändras och anpassas efter omvärlden och den nya tekniken. Riksdalern byttes till kronan. Sverige fick en gemensam tid. Mått och vikt ändrades 1879 till meter och kilo.

Vänersborgs tändsticksfabrik anlades redan 1848 på Blåsut och vid fabriken anställdes 65 arbetare - 55 barn i åldern 9-14 år och 10 vuxna. Allt arbete skedde för hand. Arbetsdagen började kl. 9.00 och slutade kl. 19.00. Lönen för de yngsta var 12 shilling per dag varav 7 drogs av för de två mål mat som serverades. År 1853 flyttade fabriken till landeriet Carlslund, strax öster om centrala Vänersborg. Fabriken lade ner 1932.

A F Carlssons Skofabrik sedan 1700-talet var skomakarna i Vänersborg det starkaste hantverkarskrået och 1830 fanns 14

Arbetsfamiljen Jacobsson spisrum

skomakarmästare i staden. Detta utgjorde grunden till att det i Vänersborg etablerades landets första och länge ledande skofabrik på 1880-talet. Skofabriken lades ner 1969.

Nykterhetsrörelsen Alkoholkonsumtionen under 1800-talet var ett utbrett folkhälsoproblem. Nykterhetsloger bildades med inspiration från USA. I Vänersborg bildades 1881 nykterhetsrörelsen logen Trygghet och året därpå bildades två nya loger i staden Garizim och Hoppets Stjärna. Nykterhetslogerna fungerade som ett ordenssällskap med särskilda ritualer, gradgivningar samt ämbetsmän och medlemmar som bar dekorationer i form av ordensband.

Över 100 föremål och fyra målningar är utställda. OBS! Glöm ej att ta ert porträtt i den tidstypiska fotoateljén! Vänersborgs museum byggdes år 1885 och har de mest fascinerade samlingar från många håll i världen.

Clary Winberg

Västergötland - kultur -

Föreningen för Västgötalitteratur

Bli medlem & stöd! - Inspireras av!

Kulturhistoria • Västgötalitteratur • Bokauktioner
Bokutgivning • Forum för kulturengagemang
Kulturarv • Kultur-/Litteratur-medlemsblad
Föreläsningar • Lästips • Bokmässe-arrangemang

Genom ditt medlemskap

- tar du del av och stödjer ett västgötskt kulturarv
Idag är vi fler än 1400 medlemmar - var med du också!

Du behövs - Varmt välkommen!

Låg medlemsavgift
& många förmåner
Medlemsblad 4 gånger per år
Föreläsningar • Medlemsutgåvor
Bokerbjudande • Bokauktioner
Sätt in 100 kr
på bg 663-2574
texta namn & adress
Dessutom får Du
en Bok som Välkomstgåva!

Från oss alla - Varmt välkommen som medlem!

www.vastgotalitteratur.nu

Medlemskontakt: Sven-Olof Ask:

FB: Vastgotalitteratur

sven-olof.ask@tele2.se

Akvedukten i Håverud

Akvedukten i Håverud

—
för vatten över vatten

Sven Olof Ahlberg

De flesta av oss har säkert någon gång varit i Dalsländska Håverud, för att betrakta och beundra akvedukten där. Det hela tog sin början år 1868, då Dalslands kanal invigdes. Från början var det tänkt att bygga en dryg kilometer lång järnvägssträcka där all trafik på kanalen skulle tvingas till omlastning för att komma förbi kanalens besvärliga sträckning vid fallet i Håverud. Med knep och knåp skissade Nils Ericson en lösning av problemet, vilket resulterade i att akvedukten byggdes. Nils Ericson var f.ö. bror till den mera kände John Ericson.

För den som är osäker på vad en akvedukt är, meddelas att det är en stor plåtränna (i Håverud 32 meter lång) där vattnet leds, och båtarna kan köra i.

Dalslands kanal fyller i år 150 år. Som en del i jubileumsåret har nyligen en bok utkommit. Det är industrihistorikern Sven Olof Ahlberg i Saleby, som skrivit boken.

Författaren har även gjort en omvärldsanalys, och har därför information och bilder från akvedukter runt om i världen. Således kan läsaren betrakta akvedukter i Frankrike, England och USA i ett särskilt kapitel.

Boken som är inbunden med hårda pärmar omfattar 76 sidor. Boken kostar ca 180 kr och säljs via Lokrantz förlag i Lidköping

Sven-Olof Ask

Björngatan 17 A · 553 37 Jönköping
Telefon 036-34 04 70 · 036-418 94
Mobil 070-748 83 25

ÖPPETTIDER

Måndag – Fredag 13.00 – 18.00

Lördag 10.00 – 13.00

Andra tider efter överenskommelse

Birgit Th. Sparre på bröllopsresa

För de allra flesta läsare förknippas författaren Birgit Th. Sparre med romanerna om "gårdarna runt sjön", som utkom under åren 1928–1976. Men hon skrev även reseskildringar, "vanliga" romaner och de så kallade minnesböckerna. Redan som 20-åring fick hon en reseskildring antagen av ett förlag, "Ön av eld och lava", som handlar om Teneriffa. Här hade hon och modern Signe Sparre bott några månader i början av 1920-talet.

Signe **Birgit** Julia Fredrika föddes i juli 1903. I födelseboken står antecknat att både fader och moder är okända. Den lilla flickan blev snart adopterad av greveparet Carl Georg och Signe Sparre och fick ett hem på den vackra gården Sjöred vid sjön Åsunden utanför Ulricehamn. Birgit Sparre fick aldrig veta något om sitt biologiska ursprung.

Gården Sjöred såldes 1919 och familjen lät då bygga ett nytt hem, Åsundsholm, på en avstyckad bit mark, men greve Sparre avlider redan 1920. Det blir mor och dotter som använder Åsundsholm som sommarbostad under några år innan de flyttar dit permanent.

Under de kommande åren gör Signe och Birgit många och långa utlandsresor tillsammans, helst till varmare klimat; Egypten, Palestina och Jordanien är några av resmålen. Under dessa resor blir Birgit uppvaktad av många unga män. Hon är mycket romantisk och längtar efter den enda sanna kärleken. Gifta sig tänkte hon bara göra en gång. I verkligheten blir det två äktenskap, som inte var särskilt bra eller lyckliga något av dem.

I början av 1930-talet träffade Birgit Sparre, först rent yrkesmässigt, tryckeridisponenten på Nordisk Rotogravyr, Carl Theodor Thäberg. Birgit var inte särskilt intresserad, men under den stela fasaden på disponenten brann ett glödande hjärta. Han hade blivit djupt förälskad i den populära författarinnan och uppvaktade henne med glödande kärleksbrev och stora fång med rosor.

Sommaren 1934 kom Theddy till Åsundsholm för första gången. Signe Sparre var inte särskilt imponerad. Han var förvisso stilig, men tystlåten och ganska tråkig och tydligen fruktansvärt långsint. Hon tyckte heller inte om att han var skild och hade lämnat fru och två små döttrar.

Birgit och Theddy förlovade sig den 21 juni 1936 och i december 1937 gifte de sig. Efter en enkel bröllopsmiddag med 20 gäster reste brudparet på bröllopsresa till Venedig, Rom och Libyen.

Bröllopsresa i Libyen

1939 kom reseskildringen "Bröllopsresa i Libyen" ut på Gebers förlag. Inför resan hade Birgit förberett sig noggrant och läst på om de städer och länder som skulle besökas. I Libyen intresserade

ökenfolket tuaregerna henne särskilt mycket och den italienska "kolonisationen" av den libyska öknen. I boken kommer hennes journalistiska talanger till sin rätt. Boken är illustrerad med många fotografier, de allra flesta är tagna av Theddy, som hon också dedicerar boken till.

Efter en lång och tröttsam tågresa anländer paret till Venedig. "Vi kommo till Venedig en mörk decemberkväll." De tar in på det finaste hotellet Danieli. "Helst skall man vara nygift och på bröllopsresa – ty Venedig är framför allt de älskandes stad", skriver Birgit i bokens början. Man alldeles romantiskt är det inte i december och hon har aldrig frusit så mycket som under gondolfärderna och kanalernas vatten stank av kloak. Resan fortsätter med tåg till Florens och Rom. Här möts de av skyfall och i Rom har Tibern svämmat över sina bräddar. I Rom hade Birgit flera vänner, till exempel Birgitta-systrarnas abbedissa Elisabeth, som hon träffat flera gånger. Birgit hade redan 1931 skrivit ett reportage om Birgitta-systrarnas önskan att få köpa Birgittas hus i Rom. Nu kunde Birgit och Theddy göra ett besök där och skildrar i boken intrycken inifrån klostret.

Julen tillbringas på Sicilien i den vackra lilla staden Taormina. Här träffade de en grupp judar, vilka var "outtröttliga när det gällde utflykter och nattsudd". Taormina ligger vackert på en hög klippa över havet och besökarna kan vandra på de många pittoreska gatorna och gränderna. Staden var tidigt ett populärt resmål för dåtidens jetset. Selma Lagerlöf och Sophie Elkan tillbringade flera veckor här på sin första längre utlandsresa 1895.

Målet med resan var Libyen och via Malta flyger Birgit och Theddy till Tripolis. 1912 erövrades Libyen av Italien efter att ha tillhört det turkiska väldet sedan 1500-talet och "under den nuvarande italienska regimen har staden blivit som pånyttfödd", skriver hon entusiastiskt. Det moderna Tripolis är skimrande vitt med palats, lyxhotell och breda snöröta gator. Hon jämför detta med den gamla stadsdelen, "det arabiska snuskhålet", och hon har full förståelse för att den nya regimen vill få bort detta. Agneta Tjäder poängterar i sin bok "Flickan från Ingenstans" att Birgits åsikter inte har något med rasism, snobbism eller översitteri att göra utan speglar den tid hon levde i, 1930-talet.

Paret tar in på Hotell Uaddan, som är det absolut finaste i hela Tripolis. "Vi trivdes härligt på Uaddan i vår soliga dubblett [med utsikt] utåt havet..." Birgit erkänner utan vidare; "jag älskar att resa bekvämt och bo på stora hotell. Jag har aldrig förstått människor, som, om de ha möjlighet att bo och resa förstklassigt, avstå från den angenäma njutningen och i stället trasslar sig fram på det obekväma sättet och ta in på sekunda hotell för att, som det så vackert heter, lära känna landets befolkning! Skall man ha nöje av en resa bör man ha det minst lika bra som hemma – om inte bättre!"

Birgit har dock inte svårt att göra sig bekant med lokalbefolkningen. Snart har de en självutnämnd guide i en hemtrevlig och storvuxen Sudanneger. "Negern kunde Tripolis på sina fem fingrar" och tillsammans med honom får Birgit och Theddy se basarerna och Medinan och mycket annat spännande som vanliga turister missar att se.

Gadames – tuaregernas hemliga stad

Det absolut viktigaste målet för Birgit och Theddy på denna resa var Gadames, tuaregernas hemliga stad och Saharas vackraste oas, nästan 100 mil söderut nära den tunisiska gränsen. Resan dit skulle gå med buss och ta minst en vecka på dammiga och gropiga vägar, enkla hotell, med det enformiga ökenlandskapet runt omkring. Åtta personer samt chaufför tillika bilmekaniker,

en radiotelegrafist, en upppassare och massor av mineralvatten, konserver och torrvaror fyllde bussen. Birgit är entusiastisk över resan och iklädd resdräkt, promenadskor och hatt gör hon sig hemmastadd i bussen. Övriga medresenärer är en polsk professor, ett italienskt par ute på bröllopsresa, en italiensk advokat från Pisa och en ung man, ägare till en handskaffär i Köln, samt och inte minst en tysk baron oklanderligt klädd under hela resan.

Resan är påfrestande. Det är ohyggligt varmt, sätena blir klibbiga, dammet lägger sig över ansikte och kläder, maten är ensidig, mineralvattnet jolmigt, de små hotellen längs vägen är mycket enkla och på nätterna är det så kallt att det nästan är omöjligt att sova. Detta är alltså så långt man kan komma från Birgits preferenser när det gäller boende och resande!

Men drömmen om att få uppleva den hemliga staden uppväger resans strapatser när bussen äntligen närmar sig oasstaden – Saharas pärla med sin yppiga grönska. Ressällskapet inkvarterar sig äntligen på ett riktigt hotell och Birgit sjunker ner i ett efterlängtat badkar fyllt med varmt vatten. Staden är fantastisk. Tiden har stått stilla och känslan av att ha förflyttats till Tusen och en natt förstärks av de höga murarna, de slingrande gränder och de överbyggda gatorna. Så här beskriver Birgit sina intryck *"Gadames har vitlimmade moskéer med smala minareter, gamla slavgator, marknadsplatser, underjordiska gångar, dammar där träden speglar sig i vattnet och djupgröna palmlundar."*

Under en veckas tid får sällskapet och särskilt Birgit uppleva mycket av tuaregernas gamla stad tack vare tuaregpojken Bechir, som visar runt bland sevärigheterna. Tuaregerna är ett alldeles särskilt folk. Trots att männen är krigiska så lever familjerna i strängt matriarkat. Inga beslut fattas utan att kvinnan har gett sitt samtycke. Kvinnorna är mycket självständiga och bestämmer själva vem de vill gifta sig med och de lever i engifte. Bland tuaregerna är det männen som är beslöjade i stället för kvinnorna. Det är en invecklad historia när en ung tuaregman vill gifta sig. Avgörandet ligger i den tilltänkta svärmoderns hand. Tuaregflickans far har inget att säga till om. Ogillar flickans mor partiet är det hopplöst att upprepa frieriet. Blir han accepterad bestämmer den blivande svärmodern hur många getter och kameler den unge mannen skall betala för sin hustru!

Birgit upplever också kulturkrockar och ställer till det för en ung flicka, genom att ge henne en spegel så att hon kan se hur vacker hon är.

Dessa dagar i Gadames blir ett stort äventyr för Birgit. Hon är mycket vetgirig, nyfiken och genuint intresserad av allt hon ser omkring sig. Vid flera tillfällen rider sällskapet på kamel till närliggande oaser och får uppleva beduinsfolkens stora fattigdom. Men efter en vecka återstår samma tuffa resa tillbaka till Tripolis och den välkomna återkomsten till "civilisationen". Trots att det är Birgits och Theddys bröllopsresa nämns Theddy bara några få gånger i boken.

Åter tillbaka i Sverige och verkligheten flyttar Birgit och Theddy in i en villa på Djursholm. Två barn föds i äktenskapet; Christina och Jan, men äktenskapet blir kortvarigt och skilsmässan går igenom 1943. Äktenskapet fick aldrig någon chans. Signe Sparre var emot detta äktenskap hela tiden och gjorde allt för att slå split emellan paret. Hon ville ha Birgit för sig själv.

Källor: Bröllopsresa till Libyen (1939)

Tjäder, Agneta: Flickan från Ingenstans (2009)

Marianne Ahrne

En annan författare med anknytning till Västergötland är Marianne Ahrne. Hon är född 1940 i Lund, men växte upp i Falköping hos morföräldrarna. Marianne Ahrne är mycket berest och har besökt Asien och Afrika vid många tillfällen. Liksom Birgit Sparre

på sin tid har även Marianne Ahrne fascinerats av tuaregerna – ett berbiskt folk som lever på medeltida vis. I sin bok *"Jag har hört kamelerna sjunga"* (2004) berättar hon om en strapatsrik resa i tuaregernas sällskap. Hon får under två veckors tid följa med deras karavan genom Nigers mäktiga öken. Inga eftergifter görs för en vit kvinnas bekvämlighet, här gäller det att rida eller att vandra i den heta sanden – timme efter timme. Ibland sträcker sig en "dagstur" långt fram på natten. Med 40 kilos packning och med två kameler till sitt förfogande gör hon en tuff men oförglömlig resa. Hon respekterar deras livsstil och försöker vara till så lite besvär som möjligt. *"Väl uppe på kamelryggen känner jag mig fullständigt hemma."* Något hon dock inte klarar av är att hoppa upp på en kamel i farten! I den tunga packningen ingår förutom diverse förnödenheter, kläder, massor med vatten – en kamera. Med kameran vill hon dokumentera detta folks levnads-sätt, kamelerna och den enorma öknen. Tuaregerna stannar inte upp för att låta sig fotas utan fortsätter framåt och Marianne får kämpa sig fram i den heta sanden med den tunga kameran för att komma ikapp. Blir hon efter finns ingen räddning! Förutom den enorma hettan och sandblåsten finns här många djur, mer eller mindre farliga, inte minst skorpioner. Väl framme då det är dags för Marianne att lämna tuaregerna får hon det finaste beröm en kvinna kan få – *"Du har varit en man."* *"Du har gått med oss glad och vi har varit lyckliga med dig. Du har arbetat som vi och du har inte klagat. Du gick som vi, du red som vi, du som sov som vi på kamelen!"* Knappast ett sätt att resa som Birgit Sparre skulle ha uppskattat.

Trots sina många och långa resor har Marianne Ahrne sitt hjärta kvar i Falköping, i Tidafors. Den lilla staden som hon i sin ungdom upplevde fjättrade henne grundade i själva verket hennes frihet. Med värme tänker hon på sina morföräldrar. Mormor som under somrarna gav henne fullständig frihet. *"Hon släppte ut mig barfota i juni och hämtade in mig nån gång i augusti. Däremellan satte hon ut mat som till katten och bad mig akta mig för ormar."* Morfar var 1,99 i strumplåsten och som på sin födelsedag den 9 januari satte sprätt på årets sparpengar, resten av året levde han spartanskt. Barndomen gjorde henne fri, modig och nyfiken och gav en livslång kärlek till alla djur.

Annicka Berggren

I förra Meddelandet angav vi felaktigt på sidan 1, att Lorentz Stobée var född 1646. Det var fel – han föddes 1676. Han dog 1756 på Ågården utanför Lidköping, och blev alltså 80 år.

Ny bok om kolonin som startades av tråvadsfödd

Alfred Lind från Mågård i Tråvad skapade en framgångsrik svenskamerikansk koloni på Kuba i förra seklets början. Lind utbildade sig i USA till läkare och drev praktik i centrala Minneapolis. Äventyrlusta och nog också längtan till skönt klimat fick Lind att dra igång kolonisationsprojektet efter att Kuba blivit självständigt efter Spanskamerikanska kriget. Flera hundra svenskar, företrädesvis svenskamerikaner, satsade på en framtid i Bayate, som kolonin benämndes. Nej, Lind kallade inte området för Nya Tråvad. Sockerrör kunde göra odlare rika, framförallt under boomen i samband med första världskriget.

Nu finns en ny bok om detta märkliga och i många årtionden ganska bortglömda projekt med koppling till Västergötland via Alfred Lind. Thomas Gustafsson, journalist, författare och djupt kunnig i den spånsktalande världens historia har skrivit om och utvidgat sin tidigare bok om Bayate.

En mängd fascinerande foton ingår plus naivistiska målningar som skildrar livet i kolonin, utförda av nu tida kubanska konstnärer som engagerat sig i Bayates historia. Vi får också träffa ättlingar till de svenskamerikanska kolonisterna.

Thomas Gustafsson: Bayate. Vulkanförlag 2018. 240s.

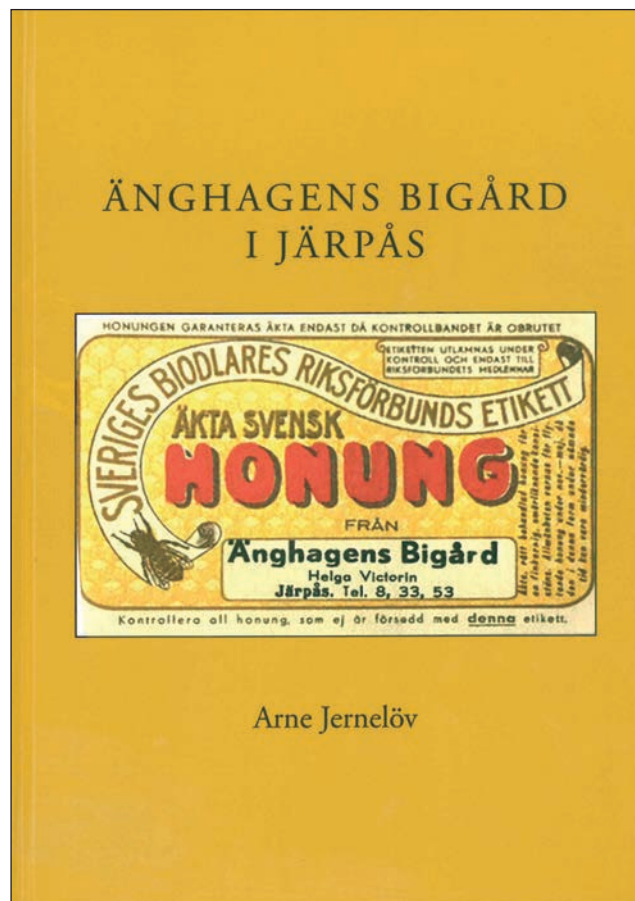
IngemarBrink

Antikvariatet i Skövde

Öppet tisdag – torsdag, 14.00 – 19.00.

Döbelns gata 1, Skövde
antikvariatetiskovde@telia.com
0500-41 06 56

Bigård i Järpås – ett företags uppgång och fall

Järpås hembygdsförening har gett ut en bok om Änghagens bigård. Det låter kanske inte alltför spännande, men jag må erkänna att jag sträckläste boken.

Det börjar med att Ivar Andersson föds på Änghagen. Han fick på sin lott att sköta gårdens bin. Han var iderik, och ville utveckla biodlingen. Han köpte bivax, och med brödkavel kavlade han ut vaxkakor. Året var 1900 – Änghagens bigård hade startat.

För att bygga bikupor behövs bräder. Brädgård med såg startades. Sågen drevs med dieselmotor, men elkraft infördes, och Ivar började med elinstallationer. Elföreningar bildades, och även angränsande socknar elektrifierades. Så småningom byggdes en hel fabrik för biredskap. De som arbetade i firman gick ofta långa sträckor till arbetet. Bättre om de bodde i närheten, och så startades tomtägarförening. När man bygger hus, behövs en byggfirma. En sådan startades givetvis och bygge av både ålderdomshem, skola och Missionskyrka genomfördes. Bekvämare med rinnande vatten än gårdsbrunn, ett vattenverk såg dagens ljus. Radion blev populär på 1920-talet. Då startade Ivar postorderförsäljning av radioapparater!

Åter till bi-verksamheten. Vaxkakor kan återanvändas. Ivar startade ett insamlingssystem av gamla vaxkakor från hela landet. Smältes, renades och återanvändes. Ett kvitto från 1959 i boken, visar på en inlämning på hela 10 800 kilo!

När Ivar dog 1943 hade firman 48 anställda i tio olika avdelningar. Förutom tidigare nämnda verksamheter fanns även rörmokeri, plåtslageri, lastbilshyttillverkning och bilverkstad. Ivars änka Helga drev verksamheten vidare, men 1980 avvecklades firman. En riktigt spännande bok, om en anda av entreprenörskap av ovanligt slag!

Sven-Olof Ask

Ett ovanligt loppisfynd

Kommunfullmäktiges ordförande 1951- 58. Porträttet hänger i kommunhuset.

På Hjulet Secondhand i Vårgårda kan man hitta det mesta. Inne i en annan bok låg ett tunt häfte författat av förre provinsialläkaren i Vårgårda Bror Söderberg.

Hans namn väcker bland gamla vårgårdabor många minnen. Utan undantag verkar det vara mycket positiva sådana. Många kan berätta om möten med honom på läkarmottagningen på Kungsgatan, numera Drottninggatan. Men framför allt berättar man om hans många hembesök.

Häftet som låg i boken från Hjulet handlar om sjukdomen polio. Det var en fruktad sjukdom som kunde leda till förlamning. Hans hustru som skötte laboratoriet i läkarmottagningen hade upptäckt en cell med en stjärnformad kärna, som bara förekom i urinprov från poliosmittade patienter, inte hos friska. Det lilla häftet är tryckt i Alingsås, troligen tänkt att spridas bland läkarkollegor, kanske också till sponsorer av fortsatt forskning. Exemplet från Hjulet har nämligen getts till ”*Ingeniör och Fru Sten Rutensköld med tillägnet, tillgivne vännen förf*”. En sökning på google ger ingen träff på Söderberg i samband med polio. Så tyvärr ledde väl inte deras iakttagelse till något akademiskt erkännande.

Vem var Bror Söderberg? Han föddes 1901 i Indal norr om Sundsvall, son till en handlande. Under sin läkarutbildning arbetade han bl.a. i Falköping 1931 och på Sahlgrenska 1932-33. Han kom till Vårgårda i oktober 1933 och arbetade som provinsialläkare till 1 juni 1958, då familjen flyttade från Vårgårda. Han efterträddes först av Adolf Rådman och från 1961 av Arne Hjelmér.

Redan i september 1958 avled han bara 57 år gammal. Hans kassabok från 1944-45 finns i Landsarkivet i Göteborg. Den berättar mycket om hans vardag. I kolumnen intäkter finns belopp införda varje dag i veckan. I januari 1944 saknas belopp bara på två dagar. Han måste alltså ha arbetat veckan runt. Den 16-30 september unnade han sig dock semester. Alla betalade kontant. I januari 1944 varierade dagskassan mellan 9 och 194 kr, totalt för månaden 2282 kr - i dag motsvarande ca 40 000 kr.

Han ägde egen bil men de många hembesöken gjordes oftast

med Norrsjös taxi. I april 1944 t.ex. anlidade han taxi 23 dagar. Till den egna bilen noteras flera inköp av bilved och kol. Han körde alltså med gengasaggregat. (Jfr filmen om Karl Bertil Jonsson.)

Många kända vårgårdaföretag dyker upp i kassaboken: han hyr hus av Valter Aronsson, gör reparationer hos Hafströms, reparerar en påkörd cykel hos Orax och anlitar Klangs Elaffär. I väntrummet fanns Elfsborgs Läns Tidning, Svenska Dagbladet och Ny Tid, något för alla smaker alltså.

Tänk vad ett tunt häfte kan sätta igång i form av nyfikenhet på en känd och älskad person. Häftet är nu donerat till Landsarkivet i Göteborg.

Anne Andersson

Ny bokutgivning

Din egen Anne-Margrethe – så slutade Anne-Margrethe Murray sina brev! Genom dessa träder nu en kvinnas livsberättelse och en svunnen värld fram på nytt. Författarna är barnbarn till Anne-Margrethe: Margareta Murray-Nyman, tidigare chefredaktör för Katolskt magasin, och Bertil Murray, präst och författare.

Anne-Margrethe Murray hade sina släktrötter i Västergötland, född i Fristad och uppvuxen i Borås. Hennes far tillhörde den adliga släkten Mannerfelt, modern den judiska släkten Suber.

Fideikommisset Trestena utanför Skara var samlingspunkten för hennes familj. Som Fideikommiss var Trestena speciellt på så vis att det gick i arv på kvinnosidan. Anne-Margrethes faster Anna-Nora Mannerfelt blev den sista fideikommissarien.

I *Din egen Anne-Margrethe* får läsaren lära känna en kvinnas livshistoria under hennes barn- och ungdomsår, som student i Uppsala där inte minst kontakterna med blivande ärkebiskopen Nathan Söderblom var viktiga, som prästfru, moder, maka och till sist som änka.

Boken ingår i Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie som nr 94, men då stora delar av hennes liv utspelar sig inom Uppsala stifts gränser står även Uppsala stiftshistoriska sällskap som medutgivare.

Boken omfattar 356 s. och är rikt ill. och bunden i hårband. Pris 200 kr

Värdefull bok vid bokauktionen i Stora Levene den 13 oktober

En intressant och värdefull bok är inlämnad till kommande bokauktion. Det vackra samtida pergamentbandet innehåller fyra skrifter av Olaus Verelis:

HERVARAR SAGA

På Gammal Götska Med OLAI VERELI VTOLKNING Och NOTIS. UPSALÆ Excudit HENRICUS CURIO S. R. M. & Academia Upsaliensis Bibliopola. Anno 1672. Folio. (8) pag. 1-194 jämte 6 s. betecknade "Ordstafa-Rad Eller A B C Rad". Dubbelsidig träsnittsplansch, pag. 64, mellan s. 64 och 65, och därutöver träsnitt i texten.

Kartan "Lacus Meleri inter Stockholmian et Vpsaliam delineatio a Olao Rudbeck" saknas. Den trycktes i efterhand (1674) men finns endast i några få av de i de offentliga biblioteken bevarade exemplaren.

– OLAI VERELI AUCTARIUM NOTARUM IN HERVARAR SAGA CLARISS:VIRO Dn OLAO RUDBECKIO Medicinæ Professori inscriptum. ANNO 1674. U.o. pag. 1-24.

– OLAI VERELI DISPUTATIUNCULA DE FANIN Ad Clariss. Dn. OLAO RUDBECKIUM
Med: Professorem. U.o.o.å: [pag.] 25-35

–OLAI VERELI MANUDUCTIO COMPENDIOSA AD RUNOGRAPHIAM SCANDICAM ANTIQUAM.

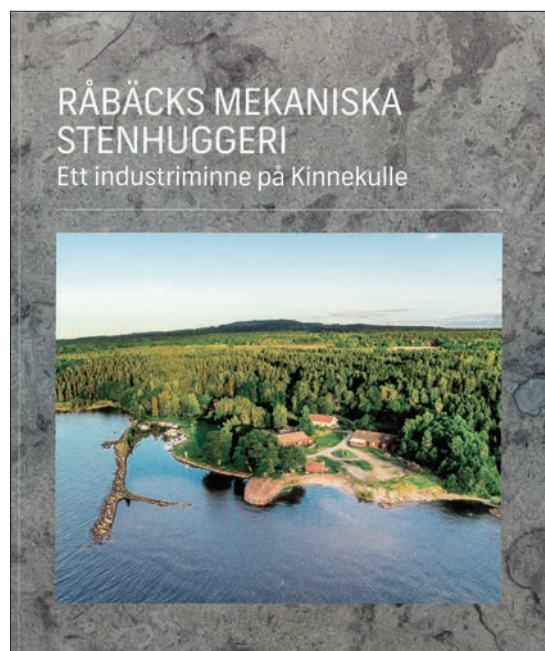
–RECTE INTELLIGENDAM. En kort undervijnsing Om Then Gambla Swea-Götha RUNA-RISTNING: CODEX ARGENT:

Izvis atgiban ist kunnan Runa thiudangardjos guths. UPSALÆ. CUM REGIO PRIVILEGIO Excudit HENRICUS CURIO S. R. M. & Academia Upsaliensis. Bibliopola 1675. (4) Pag. 1-73, Addenda, 74-76. Med träsnitt I texten.

Bandet har också flera intressanta namnteckningar. Här finns även Anders Schönberg d.y. (1737-1811), exlibris, "vapnet ovalt, omgivet af en genie med blomster-guirland, en uggla hållande en fackla; alltsammans hvilande å ett moln, hvaruti å en bandeau läses: A. ltid S.vensk". Kopparstick av Snack.

En fullständig katalogisering kan erhållas genom Johnny Hagberg, jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Råbäcks stenhuggeri i bokform

Alla har vi lärt oss de olika avlagringarna i våra västgötaberg. Ramsan USAKLT. Urberg, sandsten osv. Entusiasterna i Råbäcks stenhuggeri har nyligen kommit ut med en bok om stenhuggeriet. I denna vackra och informativa bok får man veta mycket mer om exempelvis kalkstenen på Kinnekulle. Det finns enligt en skiss, 19 olika skikt bara inom själv kalkstenen! Vad sägs om Glaskarten, sextummen, mumma, flåra, botten och golvsten. Efter att ha läst boken förstår man att stenhuggarna inte bara var experter på att hantera sina stenar, de måste också ha kännedom om vilka stenlager som passar för olika ändamål.

Det var ägaren till Råbäck, friherre Carl Klingspor som i 82 år drev stenhuggeriet ända tills nedläggningen 1970. Nu drivs verksamheten i stiftelseform.

Stenhuggeriet på Kinnekulle är självklart en mycket gammal historia. Mest känd är kanske Forshems kyrka med sina stenreliefer.

Den största beställningen genom tiderna var stenmaterialet till Lidköpings vattentorn. 920 ton kalkmursten m.m. levererades. Priset blev 21 173 kronor. Bland andra större beställningar kan nämnas Bjertorps slotts fasad samt västgötabanans nya stationshus i Göteborg.

Boken är författad av Eric Julihn och Eva Björkman. Rikt illustrerad med historiska men även moderna foton. En riktigt vacker bok är det!

Sven-Olof Ask

Svenska Mässan jubilerar

I år fyller Svenska Mässan 100 år. I samband med det har boken "Svenska Mässan - 100 år av möten" givits ut. Boken, på 128 sidor, är rikt illustrerad.

Det började med att boktryckaren Waldemar Zachrisson hösten 1917 föreslog en ny mötesplats för Handelskammaren. En kommitté tillsattes och redan året efter, i juli 1918, sker invigningen och landets första mässa var ett faktum. Intresset för mötesplatsen ökade och hotellbristen blev påtaglig.

Idag, 100 år senare, är sig inte mycket likt med dagens stora hotell- och hallområden. År efter år är utbudet av mässor och konferenser imponerande.

Göteborgs geografiska läge mitt i Skandinavien är en stor fördel i den Nordiska marknaden.

En av de mer välkända mässorna är Bokmässan som är Nordens största mötesplats för bok- och biblioteksbranschen. Den startade 1985 och Föreningen för Västgötalitteratur har deltagit varje år med undantag för tre års frånvaro på 1980-talet.

Svenska Mässans logotyp är köpmännens beskyddare, den romerska guden Mercurius, med sin bevingade hjälm.

Bokmässans logotyp är en sjöjungfru från den första tryckta boken i Sverige, Skapelsens sedelärande samtal, från 1483. Om man tittar på Bokmässans tidiga logotyp kan man se att sjöjungfruns stjärtfena ser deformation ut. Grundarna till Bok & Bibliotek hade hämtat motivet från en plastpåse. Plastpåsen slätades ut så gott det gick och placerades sedan i en kopieringsapparat... Senare ritades logotypen om av en formgivare vars resultat är det vi kan se idag.

Niklas Krantz

Västgötalitteratur på Facebook

Många har anslutit sig som "vän" till Västgötalitteraturs Facebooksida. Just nu har vi 408 som gillar sidan!

Du som är med i Facebook – skriv Västgötalitteratur i rutan, så kommer vår facebook sida fram.

Där kan Du följa aktuella händelser i föreningen och även göra egna inlägg om västgötalitteratur. Du kanske vill lyfta fram en ny bok, eller eftersöka en gammal dito.

Vykortsbok från Skara

Årets sommarutställning på Gamla biblioteket i Skara är av det nostalgiska slaget! Det handlar om gamla vykort med Skara-motiv. Samlingen kommer från Skarabördige Sven Wallén, som förutom själva utställningen även sammanställt en bok med äldre vykortsmotiv.

Det låter enkelt, att välja ut ett antal vykort och därefter låta trycka dem i en bok. Men Sven Wallén är en noggrann samlare. Han har visserligen inte samlat vykort mer än några få år. Men det som imponerar är hans arbete med att ta fram uppgifter om vad man ser. Mängder av stans gamla affärsbutiker finns med på korten, allt från American Bazar till Stalins järnhandel. Det är en stor mängd årtal, läsning av skyltar på stadens affärer, grävande efter faktauppgifter i gamla telefonkataloger som lagt grunden till denna intressanta bok. Vem visste t.ex. att Rådhuset år 1854 försågs med en lykta över ingången, som under några år var stadens enda nattliga ljus!

Resultatet har blivit en god historielektion om Skara stads 1900-talshistoria. Bakom utställning/utgivningen står 70-årsjubilerande Skara Gille som samarbetat med Sven Wallén.

Boken omfattar 79 sidor med återgivande av ca 150 vykort. Boken finns på turistbyrå i Skara och kostar 120 kr.

Sven-Olof Ask

sven-olof.ask@skara.se

Glömt medlemsavgiften?

BOKMÄSSAN

GÖTEBORG BOOK FAIR

Bok- och biblioteksmässan hålls på Svenska mässan i Göteborg den 27-30 september. Vår monter är lik- som tidigare placerad i antikvariatsdelen av mässan, med monternummer B10:61. Skara stiftshistoriska sällskap och Västergötlands fornminnesförening har monter B03:70

Mässans öppettider för fackbesökare är torsdag 9-18, fredag 9-14, Då är entrépriset 245:-. All- mänhetens tider är fredag 14-19, lördag 9-18 samt söndag 9-17. Entrépris 190:-. Ungdomar 7-19 år har entrépris 60:-.

Vi erbjuder våra medlemmar att förhandsbeställa biljetter som gäller för ALLA DAGAR och tider. Dessa biljetter kostar i år 130:-/st och beställes i förväg via email: sven-olof.ask@skara.se eller tfn 070-7426518. En biljett gäller för en dag. Alla sön- dagens seminarier ingår i entrébiljetten.

Beställda biljetter postas eller emailas till resp. beställare och utnyttjade biljetter betalas i efterskott i vår mässmonter.

Bokauktion 13 oktober och 17 november

Höstens bokauktioner hålls i Stora Levene försam- lingshem med början kl 9.30.

Katalogerna håller nu på att sammanställas. Ett par kolorerade träsnitt blir nog de äldsta som vi någonsin sålt på våra auktioner. Det är stadsvyer över Hessen och Siena ur H. Schedels *Liber chroni- carum*, tryckta i Nürnberg 1493. Vid vårens auktion sålde vi ett ex av den synnerligen sällsynta *Alingsås Manufakturverk* av Stråle. Nu dyker ytterligare ett ex av denna bok upp på oktoberauktionen. Denna gång i ett Hedbergs-band.

Mera Alingsås blir det eftersom A. Knös *Disserta- tio ... de Alingsåsia veteri et nova* från 1793-94 och G. A. Bohlins *Bidrag till Alingsås stads historia* från 1920 säljs. Den senare i ypperligt hfrbd. av hov- bokbindare Hedberg.

Ett flertal äldre Skaratryck finns med, varav vi nämner den sällsynta *Insecta Svecia* 1-3 av L. Gyl- lenhaal. Journal för djurläkare, ekonomer och na- turforskare, Skara 1816 saknas nog hos de flesta samlare. Lars Tidén på veterinärinrättningen gav ut detta tryck.

En sällsynthet är Program vid Dalslands Järn- vägs 50 års jubileum i Ed, från 1929. Sällsynt och vacker!

